

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 13 (Aralık/December 2023), s. 908-918.
|| Geliş Tarihi-Received: 13.09.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 07.12.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1359909

Yûsuf ve Zelîhâ'da Biçimbirimsel Görünüş İşaretleyicileri

Stylistic Aspectual Markers in Yûsuf and Zelîhâ

Neşe KARAASLAN*

Öz

Dil biliminde görünüş, fiillere eklenen farklı biçimbirimlerle tümede meydana gelen zamansal bir bakış açısıdır. Dil bilimsel zamandan farklı olmasının yanında kişisel ve öznel bir anlatıma sahiptir. Olay veya durumların bir süreye nasıl yayıldığını ifade eder. Söz diziminde tümceler her biri zamana karşı farklı bakış açılarına sahiptir. Görünüş kavramı da işaretleyicileriyle birlikte bu bakış açısını yorumlayan bir kategoridir. Dil sürekli değişen bir sistem olduğundan bu kategoriler belirli parametrelere göre değerlendirilmiştir. Birçok araştırmacı tarafından değişik bakış açılarıyla yorumlanan görünüş kuramları vardır. Bu kuramlar arasında Lars Johanson görünüşü; sınırlar arası bakış işaretleyicileri, sınıra bakış işaretleyicileri, sınır sonrası bakış işaretleyicileri olarak üç grupta incelemiştir. Bu çalışmada Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinden olan Yûsuf ve Zelîhâ'daki ilk 250 beyitte tespit edilen görünüş işaretleyicileri sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma yapılırken Johanson'un görünüş kuramı esas alınmıştır ve görünüş kategorisinin hangi biçimbirimlerle işaretlendiği, hangi bağlamlarda ön plana çıktığı gösterilmiştir. Yûsuf ve Zelîhâ adlı eserden hareketle Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan görünüş işaretleyicilerini ve kullanım sıklığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Görünüş, görünüş kuramları, görünüş işaretleyicileri, Yûsuf ve Zelîhâ, Lars Johanson.

Abstract

In linguistics, aspect is a temporal perspective that occurs in the sentence with different morphemes added to verbs. Besides being different from grammatical tense, it has a personal and subjective expression. It expresses how events or situations are spread over a period of time. In syntax, each clause has a different perspective on time. The concept of aspect is a category that interprets this perspective with its markers. Since language is a constantly changing system, these categories have been evaluated according to certain parameters. There are theories of appearance interpreted by many researchers from different perspectives. Among these theories, Lars Johanson analyzed aspect in three groups: inter-boundary aspect markers, boundary aspect markers, and post-boundary aspect markers. In this study, the aspect markers identified in the first 250 couplets of Yûsuf and Zelîhâ, one of the Old Anatolian Turkish works, are classified. This classification is based on Johanson's aspectual theory and it is shown with which morphemes the aspectual category is marked and in which contexts it comes to the fore. Based on Yûsuf and Zelîhâ, it is aimed to reveal the aspect markers used in Old Anatolian Turkish and their frequency of use.

* Öğr. Gör. Dr., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya/Türkiye, e-posta: nese.aydinkaraaslan@ksbu.edu.tr, ORCID: 0000 0002 5844 8778.

Keywords: Aspect, theories of aspect, aspect markers, Yûsuf and Zelihâ, Lars Johanson.

1. Kuramsal Art Alan

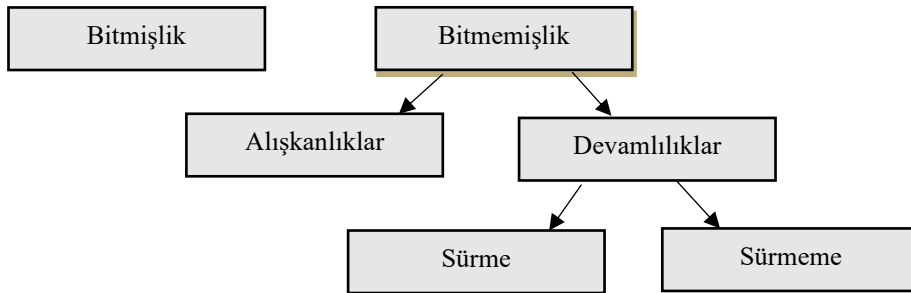
1.1. Görünüş

Batı dillerinde ‘aspect’ Rusçada ‘vid’ olarak adlandırılan görünüş, Fransızcadan diğer batı dillerine geçmiştir (Bacanlı, 2009, s. 45). Fiil kök veya gövdelerine getirilen biçimbirimlerle eylemin zaman içerisinde gerçekleşme şeklini belirten görünüş anlam bilimsel bir kavramdır, çoğu zaman da ‘zaman’ ve ‘kılınış’ kategorileriyle karıştırılmaktadır. Türkçede zaman eklerinin zaman anlamlarının yanında görünüş ve kılınış anlamları da vardır ancak görünüş zaman ve kılınış kavramlarından farklı olarak fiillere eklenen ve temel görevi zaman bildirmek olan biçimbirimlerin doğrusal zaman çizgisi üzerinde fiillerin bitmişlik-bitmemişlik durumlarını da gösterir (Koşumcu, 2023, s. 331-333). Görünüş, şimdi noktasından bakıldığında bir olayın süreye nasıl yayıldığını gösteren bir dil bilgisi kategorisidir (Feyzioğlu, 2022, s. 10). Ayrıca tümcenin kullanımına göre konuşan veya dinleyen tarafından fiile yeni bir anlam yüklenmesi görünüşün öznel, fiildeki iç zaman olarak nitelendirilen kılınışın değiştirilmesinin mümkün olmaması ise onun nesnel olduğunu gösterir.

1.2. Görünüş Kuramları

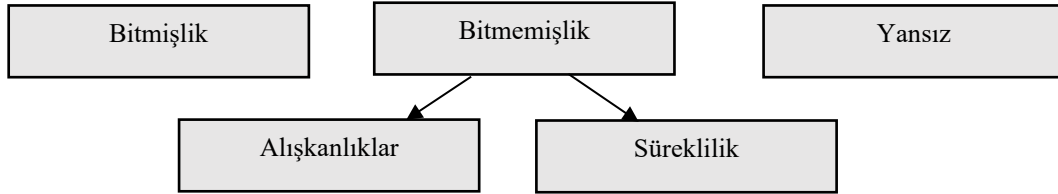
Görünüş terimi üzerine farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Görünüş ilk defa Meletiy Smetritskiy tarafından ele alınmış, 17. yüzyılın başlarında bitmişlik ve bitmemişlik olarak iki kategoride incelenmiştir (Benzer, 2012, s. 39). Türkiye’de görünüş kavramı üzerine ilk çalışmayı yapan Dilaçar’a göre görünüş; dil psikolojisinin bir parçasıdır ve fiillerin gösterdiği olayları, süreleri ve gelişimlerini kapsayan bir süreçtir (1974, s. 164-167). Banguoğlu’na göre görünüş; fiil tabanının çekimden önceki aldığı değişik şekillerden biridir ve *yalın görünüş, ettiren görünüş, olumsuz görünüş, edilen görünüş, dönüşlü görünüş ve karşılıklı görünüş* olmak üzere altı kategoriye ayrılmıştır (2007, s. 411). Korkmaz’a göre görünüş, fiillerin çekimli durumlarıyla ilgilidir. Fiillere eklenen kip ekleri zaman açısından ve işlevsel bakımdan farklı görevlerde kullanılır. Kip eklerinin farklı görevlerde kullanılması konuşanın o yapıya yüklediği farklı anlamla ilgilidir ve öznel bir anlam taşımaktadır (2009, s. 576-577). Akerson’a göre görünüş; zaman kavramıyla yakından ilgilidir. Görünüş bir olayın süreye nasıl yayıldığını gösterir fakat konuşma veya anlatım zamanıyla değil olayın süresiyle ilgilidir. *Bitmezlik ve biterlik* olarak ikiye ayrılır (2008, s. 265). Araştırmalarda en çok Smith, Comrie ve Johanson’a ait sınıflandırmalara yer verilmiştir (Feyzioğlu, 2022, s. 1).

Comrie’ye göre görünüş; bir duruma bağlı iç zamanın değişik yollarla tanımlanmasıdır ve *bitmişlik (perfective) ile bitmemişlik (imperfective)* olarak ikiye gruptur. Bitmemişlik *alışkanlıklar (habitual) ve devamlılık (continuous)* olarak ikiye ayrılır. Devamlılıklar ise *sürme ve sürmeme* olarak ikiye ayrılır. Bitmişlikte olay ve durumlar bir bütün olarak dışarıdan gözlemlenir; iç yapısına bakılmaz. Bitmemişlikte ise durumun başlangıç ve bitiş noktasına geriye doğru bakılabilir (Güven, 2008, s. 127-128).

Şema 1: Comrie Kuramı (Comrie, 1976'dan akt. Güven, 2008, s. 127-128)

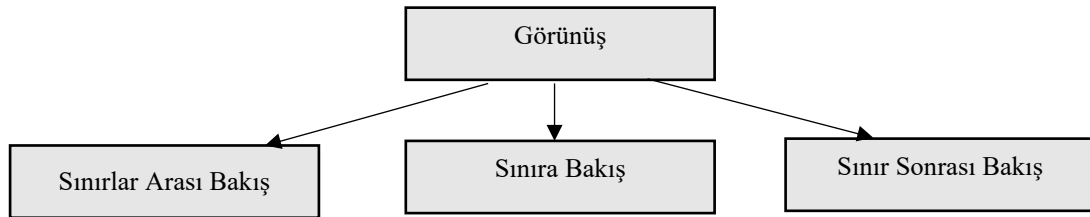
Smith'e göre görünüş; olayların ve durumların zamansal yapısının semantik alanıdır (Smith 1997'den akt. Alan 2020, s. 40). *Bitmişlik* (*perfective viewpoints*), *bitmemişlik* (*imperfective viewpoints*) ve *yansız* (*neutral viewpoints*) olmak üzere üçe ayrılır. Bitmemişlik ise *alışkanlıklar* ve *süreklilik* olarak ikiye ayrılır. Bitmişlik olayların ve durumların başlama ve bitme noktalarını bütünsel bir bakış açısıyla tanımlarken bitmemişlik iç yapıya yönelir. Olay ve durumların başlama-bitme noktalarını dâhil etmez. Yansız görünüş ise olay ve durumların başlama-bitme noktalarını veya bu aşamalardan birisini kapsar (Smith 1997'den akt. İlhan 2021, s. 38).

Şema 2: Smith Kuramı (Smith 1997'den akt. Alan, 2020, s. 40)

Johanson'a göre görünüş; sınırlar arası bakış, sınır sonrası bakış ve sınıra bakış olmak üzere üçe ayrılır (Johanson 1994'ten akt. Gençler, 2016, s. 26). Bu çalışmada görünüş incelenirken Johanson'ın kuramındaki sınıflandırma kullanılacaktır.

2. Johanson Kuramı

Görünüş, dil bilgisel bir kategoridir ve olaylar kendi sınırları içerisinde gözlemlenir. Öznel bakış açısı ifade eden bu kurama göre Türkçede üç farklı görünüş perspektifi vardır: Bir olayın başlangıç aşamasında gözlemlenen, başlangıç ve bitiş sınırlarının gözlemlenmesini sağlayan sınırlar arası bakış *intraterminallik*, bir olayı kritik sınırı aşıldıktan sonra gözlemlenmeyi sağlayan sınır sonrası bakış *postterminallik* ve olayı zaman çizgisinde doğrudan ve bütün olarak gözlemlenmeyi sağlayan sınıra bakış terminallik perspektifleridir (Johanson 1994'ten akt. Gençler, 2016, s. 26).

Şema 3: Johanson Kuramı (Johanson 1994'ten akt. Gençler, 2016, s. 26)**2.1. Sınırlar Arası Bakış (Intraterminality)**

Johanson'a göre olaylar başlangıç-bitiş sınırları arasındadır. Bu kategoride bir bütünlük yoktur. Olay ve durumlara içten bakılır, eylemin bittiğine dair bir bilgi yoktur. Olayın kendisi esastır (Johanson 1971'den akt. Alan, 2020, s. 38). Sınırlar arası bakış işaretleyicileri $\{-(A/I^4)r\}$, $\{mAz\}$ ve $\{-(A/I^4)rdI^4\}$ biçimbirimleri olarak işaretlenmiştir.

2.2. Sınıra Bakış (Adterminality)

Johanson'a göre sınıra bakışta, olaylar ne sınırlar arasında ne de sınır sonrasında. Olaylar bir bütün olarak ele alınmıştır. Yani eylemdeki hareket sınır

sonrasında olduğu gibi, geçmiş zamanda olup şimdiki zaman görünümünde değildir. Burada olaylar tamamen gerçekleşmiştir ve olay bütünüyle vurgulanmıştır. Sınıra bakış Türkçede $\{-dl^4\}$, $\{-dl^4-y-dl^4\}$ biçimbirimleriyle işaretlenmektedir (Aydemir, 2010, s. 38).

2.3. Sınır Sonrası Bakış (Postterminality)

Sınır sonrası bakışta $\{-ml^4\}$ geçmişin özelliği daha çok görünüşsel temele dayanır ve olay veya durumların oluş sırası esas alındığında eylemler sınır sonrası noktasına ulaşmıştır. İşte bu sınır noktasına ulaşılması geçmiş zamana işaret eder. Johanson sınır sonrası bakışı $\{-ml^4\}$ ve $\{-ml^4\}l^4$ gibi geçmiş zamanı gösteren biçimbirimlerle işaretlemiştir (Aslan Demir, 2016, s. 233).

3. Yûsuf ve Zelîhâ

Şeyyad Hamza tarafından kaleme alınan Yûsuf ve Zelîhâ mesnevisi, Eski Anadolu Türkçesinin ilk dönem eserlerindedir ve sahanın bu adla yazılmış ilk mesnevisi olması açısından büyük önem taşımaktadır. Toplam 1529 beyitten oluşan ve aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılan bu mesnevinin dili yalın bir Oğuz Türkçesi olmakla birlikte dönemin genel dil özelliklerini de yansıtmaktadır. Ayrıca arkaik kelimelerin kullanımı, ağız özelliklerinin yansıtılması ve deyimler bakımından da Eski Anadolu Türkçesinin en karakteristik mesnevisidir (Tavukçu, 2010, s. 104-105). Eser tevhit bölümü (Ş. H., 1b/1-14) ile başlayıp hikâyenin anlatımıyla devam eder. Beyit aralarında farklı nazım biçimleri kullanılan eser dua bölümüyle biter. Yûsuf’un kuyuya atılması, kardeşleri ile olan ilişkileri Ya’kûb peygamberin olaylara karşı göstermiş olduğu büyük sabrı, Züleyhâ’nın aşkı ve Yûsuf’un Allah’a olan tevekkülü hikâyedeki en belirgin temalardır (Koncu, 2013, s. 40-41).

3.1. Yûsuf ve Zelîhâ’da Görünüş

Bu çalışmada Şeyyad Hamza’nın eseri Yûsuf ve Zelîhâ’da (Taş, 2010) tespit edilen görünüş işaretleyicileri Johanson sınıflandırılmasına göre ele alınacaktır.

3.1.1. Sınırlar Arası Bakış İşaretleyicileri

3.1.1.1. $\{-(A/I^4)r\}$

Dil bilgisel zaman içerisinde geniş zaman olarak işaretlenen $\{-(A/I^4)r\}$ biçimbirimleriyle olaylar süreç aşamasında gözlemlenebilir. Konuşma esnasında eylemdeki hareketin gerçekleşme sürecini net olarak göstermez, belirlilik yoktur (İlhan, 2021, s.87).

Ol Raḥîm’dür raḥmet ederḳulına /Şol ḳula kim buyruḡında bulına (s. 4)

Şükr ḳılur Taḡrı’ya leyl ü nehâr /Suç ḳıluruz suçumuzu baḡşılar (s. 9)

Bir gece yatur-iken ol düş görer/ Érte ḫurur anı Ya ’ḳüb’a şorar (s. 21)

Gördüm ay u güneş on bir yulduz /Secde ḳıurlarkamusı baḡa düz (s. 24)

Yûsuf’uḡ ḳardaşlarına degürür /Gördi yoruldı nece ḫaber verür (s. 31)

Çün eşitdiler bular uşbu düşi /Taḡlaşur ’acebleşürler bu işi (s. 32)

Anı ündep bunda şoralum düşin /Bize ol ḫod eydiverür görmüşin (s. 35)

Ḳamu tedbir étidiler öldürmege /İmdi dilerleraluban gitmeḡe (s. 43)

Eytdiler biz giderüz avın dapa /Dilerüz Yûsuf bile gele ata (s. 45)

Güder-iken ḳozılarum ḫaḡılur /Arasında körpe ḳozım ḳurd alur (s. 47)

- Siz varasız dümügesiz oyuna /Korkkaram kim Yûsuf'uma kurt yöne (s. 49)
- Biz varuruz Yûsuf'un bilesine /Kurd mı gelür Yûsuf'un yöresine (s. 51)
- Yûsuf'un başını yur öper /Gözlerini sürmeler mâverd saçar (s. 53)
- Yûsuf'un bağlar kuşak berk bêline /Verdi kardaşları elin eline (s. 54)
- Yûsuf'ı kardaşları aldı gider /Ver şalavât eydeyüm varup n'eder (s. 56)
- Yûsuf'ı kardaşları aldı gider /Dünye döndi ağlayu feryâd eder (s. 67)
- Dağı Şem'un kaşd eder öldürmeğa /Öldürüben dönüp eve varmağa (s. 72)
- Yine döner yalvarur ol birine /Ol dağı urur ne beşzer birine (s. 74)
- Bu kez anşuzdan güler Yûsuf nebî /Gülmedi 'ömrinde heç anuñ gibi (s. 76)
- Berü gel der Yûsuf'a korkma dağı /Ben seni öldürmeyem Tanrı haķı (s. 83)
- Geldi Zâbîl tutdı elin yere kor /Yahûda'ya döndi Yûsuf yalvarur (s. 98)
- Kuyu içinde ener ol oturur /Tanrı buyruğın yerine getirür (s. 115)
- Her gün uçmağdan aña bir nâr ener /Karşusunda bir latîf kandîl yanar (s. 116)
- Bunı der Yûsuf'ı öper /Düşer ölüür cânı gevededen uçar (s. 124)
- Çünkü Hüd ol kuyuda düşer ölüür /Buyruk olur Cebreôîl anda gelür (s. 125)
- Cebreôîl der yâ Yûsuf kayurma sen /Sen gerek kim pādşalık edesen (s. 126)
- Turdı evine gider ol kayğulu /Gözlerinden yaş tökertolu tolu (s. 137)
- Düşdi Ya 'küb uşşı gider uğunur /Kamu kardaşları gögsin döğünür (s. 142)
- Ya 'küb ol kurda sorar Yûsuf kanı /Sen-mi yedün eyt baña ol oğlanı (s. 155)
- Gece gündüz ağlamak oldu işi /Sêl gibi aķar anuñ gözi yaşı (s. 164)
- Bir gece yatur-iken ol düş görür /Anı ta 'bir bilene varur şorar (s. 166)
- Ken 'ân ellerinde gördüm derözüm /'Âd kuyusunda görürem kend' özüm (s. 167)
- Görüremener güneş gökden yere /Dür yağar ışıkdüşer kamu yere (s. 168)
- Ol güneş gerü yaķamdan têt çıkar /Dür dererem bu gözüm şöyle baķar (s. 169)
- İki altını verür yorar düşün /Eydi verür ol düşünün güneşin (s. 171)
- Kullarına buyurur kamu turuñ /Düşümün ta 'birini isten buluñ (s. 180)
- Kamusı turd' isteyü vardı yöre/ Hoca dağı çevrünürkuyu yöre (s. 181)
- Bunuñ üzre çünki elli yıl olur /Ol hoca ol kuyuya yana gelür (s. 184)
- Kullarına şu getir der buyurur/ İki kul şol-dem kuyuya yüğürür (s. 186)
- Şûratın görür aña kalur 'aceb /Ziy yaratmışder beni ol ferd Rab (s. 194)
- Çünkü Mâmîl Yûsuf'un yüzün görür/ Beşir dapa dönübeni çağırur (s. 198)
- Uşşı geldi başına dinle n'eder /Yûsuf'un tutar elin alur gider (s. 203)
- Eytdiler hoca bu kulu şataruz /Şöyle ucuz kim yabana ataruz (s. 211)
- Var mı derler 'ayblu kul alıcı /Ayruk êle êledüben şatıcı (s. 212)
- Eytdiler biz n'ederüz kumâş kalâ /Şataruz kıymetsiz ol yarmakpula (s. 217)

- Deveye bindürdiler aldı gider /Anası kabrine uğrar gör n'eder (s. 235)*
Çünkü Yūsuf anası kabrin görür /Kend' özin şol dem deveden endürür (s. 236)
Bir kara kul Habeş bulur anı /Eydür ey oğlankaçar mısın ya 'nî (s. 240)
Şöyle döger kim şanasın öldürür /Eledür gerü deveye bindürür (s. 242)
Bir kez āh eyler Yūsuf inileyü /Bir kara bulut kopar gök gürleyü (s. 243)
Kar yağar yağmur-ıla heybet tolu /Sél şuyıyla yazı olurtoptolu (s. 244)
Feryād eder ol hoca bilün eger /Suç kılmış var durur bunda meğer (s. 245)
Var-ısa anuñ-içün oldu bu iş /Hoca eydür ne sorarsın var görış (s. 248)

3.1.1.2. -{mAz}

-{mAz} biçimbirimi -{(A/I⁴)r} biçimbiriminin olumsuzu olarak kullanılmaktadır. İnceleme yapılan metinde iki örnekte tespit edilmiştir.

- Yūsuf eydür dönmezem Tañrı haqı /Varuram bunlaruñ-ıla ben daqı (s. 66)*
Ne yedüm ben ne yedi onlar anı /Bilmezem kim Yūsuf' uñ senüñ kanı (s. 159)

3.1.1.3. -{(A/I⁴)rdI⁴}

-{(A/I⁴)rdI⁴} biçimbirimi konuşma anından önce gerçekleşen olayları göstermek için kullanılır. Johanson'a göre bu görünüş işaretleyici biçimbiriminde süreklilik vardır (Johanson 1971'den akt. İlhan, 2021, s. 101).

- Eydür ey baba yatardum bu gece /Bir 'aceb düş görürem eşit nece (s. 22)*
Sever-idi Yūsuf'ı n'edem anı /Geldi şordı Ya 'küb'a Yūsuf kanı (s. 62)
Cebreóil endi yere tutdı anı /Egnine geyürdi ol hulle tomı (s. 104)
Şit kitābın okır-ıdı dün gün ol /Bildürürdi bilmeyene toğru yol (s. 109)
'Aşık oldu Yūsuf' uñ şıfatına /Ārzūlardı kim baqa şūratına (s. 111)
Bir kitābda okımuşdum ben anı /Ārzūlardum görmege dün gün seni (s. 120)
Yolda meger var-ıdı bir key ağaç /Ya 'küb anda otururdu şusuz ac (s. 132)
Anı isterdüm tutuldum yā resül /Eyle āzād beni sözüm kıl kabül (s. 162)
Eydür ol kim anda gördüñ sen ayık /Gün enerdi üstüñe anda bayık (s. 172)
Dür yağardı sen dèrerdüñ ey yarā /Ol arada Tañrı maqşudun vere (s. 173)

3.1.2. Sınıra Bakış İşaretleyicileri

3.1.2.1. -{dI⁴}

Dil bilgisel zaman içerisinde bilinen/görülen geçmiş zaman işaretleyicisi olan -{dI⁴} biçimbirimi, geçmiş zaman dilimi içerisinde gerçekleşen ve konuşan kişi tarafından tanık olunan fiiller için kullanılmaktadır; -{dI⁴} biçimbirimi görünüş kavramında bitmişlik işaretlemektedir. Konuşma esnasında olay bitmiştir (Aydemir, 2010, s. 38).

- Yūsuf' uñ kardaşlarına degürür /Gördi yoruldu nece haber vèrür (s. 31)*
Çün eşitdiler bular uşbu düşü /Tañlaşur 'acebleşürler bu işi (s. 32)
Nece gördüñ düşüñi geçen gece/ Yā nece yordı düşüñ babañ koca (s. 39)

- Vêrdiler and düşüñi degil deyü /Eyle ma 'lüm anı bize söyleyü (s. 40)*
- Eyle kim görđi-y-idieytdi düşin /Eytdiler n'etmek gerek bunun için (s. 41)*
- Düşü bunun toğru gelse n'edeövüz /Eytdiler gelün bunı öldürevüz (s. 44)*
- Eytdiler biz giderüz avın dapa /Dileniz Yusuf bile gele ata (s. 45)*
- Ya 'küb eşitdi anı āh eyledi /Turđı yerinden eşit kim n'eyledi (s. 52)*
- Yûsuf'ın bağlar kuşak berk beline /Vêrđi kardaşları elin eline (s. 54)*
- Gider-iken kamusı tanışdılar /Öldürelüm deyüben and içdile (s. 57)*
- Uşbu düzgün düzdiler yolca gidü /İçdilerand kamu kavlin berkidü (s. 60)*
- Sever-idi Yûsuf'ı n'edem anı /Geldi şordı Ya 'küb'a Yûsuf kanı (s. 62)*
- Ya 'küb eydür kardaşları aldılar /Tefâriuce geyik ata vardılar (s. 63)*
- Şimdi tolundılar uş henüz dahı /Yöri ardından baña Yûsuf'ı oñı (s. 64)*
- Dünye yügürđi yetüben çağırü /Eytdi varma yâ Yûsuf döngil deyü (s. 65)*
- Yûsuf'ı kardaşları aldı gider /Dünye döndi ağlayu feryād eder (s. 67)*
- Dahı Rübîl Yûsuf'ı urđı yüze /Şöyle urđı kim ne-deyem ben size (s. 71)*
- Bildi Yûsuf bunların n'ettüğünü / Bunlar öldürmege kaşd etdüğünü (s. 75)*
- Bu kez anşuzdan güler Yûsuf nebi/Gülmedi 'ömrinde heç anın gibi (s. 76)*
- Yûsuf eydür kim babam şol vaqt size/ Ne dedı ısmarladı kamunıza (s. 78)*
- Kardaşa kardaş dedüm nite kıya /Bu hayâl geçdi içümde ey uya (s. 81)*
- Çün eşitdi Yahûda uşbu sözi /Kıldı āh Yûsuf'a gövündi özi (s. 82)*
- Çün-kim eşitdi Yahûda'nun sözün / Anı şıgındurđı Yûsuf kend' özin (s. 84)*
- Çünkü kardaşları gördileranı /Eytdiler Yahûda'ya andın kanı (s. 85)*
- And içdüñ andın nêçün sıdın /Yêg-idi-key andın sımayadın (s. 86)*
- Döndi eydür bize bu iş hoş degül /Kardaşını öldüren kardaş degül (s. 87)*
- Yahûda'ya söylediler/Ko anı biz öldürevüz dediler (s. 91)*
- Oldı râzi /Kimse döndürmedi ol söze cevâb (s. 94)*
- Şaldılar Yûsuf'ı têz bir kuyuya /İmdi eşit n'etdiler anı uya (s. 95)*
- Geldi Şem 'ün Yûsuf'ı urđı yüze/ Têz çıkargil tonunı vêrgil bize (s. 96)*
- Yûsuf'ı bıraktılar derin kuyu /Kesdiler urğanını ölsün deyü (s. 101)*
- Cebreól endi yere tutdı anı /Egnine geyürdi ol hulle tonı (s. 104)*
- 'Aşık oldı Yûsuf'ın şıfatına /Arzûlardı kim baқа şûratına (s. 111)*
- El götürđi du 'ā kıldı geñsizün /Dilerem yâ Rab görem Yûsuf yüzün (s. 112)*
- Hak Çalab'dan geldi ün en kuyuya /Otur anda kulluk eyle Tanrı'ya (s. 113)*
- Hüd oturđı biñ iki yüz yıl tamâm /Geldi anı Yûsuf 'aleyhi 's-selâm (s. 117)*
- Çünkü görđi Hüd anı turđı örü /Eytdi yâ Yûsuf kayurma gel bérü (s. 118)*
- Allâh'umdan diledüm seni görem /Biñ iki yüz yıl ğam u ğuşşan yerem (s. 119)*

- Çünkü gördümşükr ü minnetdür aña /Görmege êrdürdi kim seni baña (s. 121)
- Uşbu iş kim geldi saña eyle bil /Bundan ötrü dur Çalab'a secde kııl (s. 123)
- Böyle dèdi gitdi işe /Kaldı Yūsuf gönli tolu endişe (s. 127)
- İmdi geldüm yine bir hikāyete /N'eyledi kardaşları eşit ata (s. 128)
- Bir boğazladılar oğlakkanına /Yūsuf'ın bulaşdurdılar tonına (s. 129)
- Gelün imdi dèdilerand içelüm /Bir uğurdan varıcağ ağlaşalum (s. 130)
- Eydelüm kurt kapdı Yūsuf'ı ata /Biz tağılmışduk geyige ok ata (s. 131)
- Ey 'aceb kaçan gele Yūsuf dèyü /Yokarudan geldi ün seb 'in dèyü (s. 133)
- Bir kavülde var dahı geldi bir ün /Kırk yıldan şonra gör andan avun (s. 136)
- Turdı evine gider ol kayğulu /Gözlerinden yaş töker tolu tolu (s. 137)
- Çünkü vardı girdi Ya 'küb evine /Geldi bir ün daşradan kulağına (s. 138)
- Yūsuf'ın kardaşları erişdiler /Bir uğurdan kapuda çağrışdılar (s. 139)
- Çün eşitdi bunu Ya 'küb'ün özi /Toldı yaş ağladı iki gözi (s. 141)
- Uşşı geldi başına açdı gözün /Eytđi kanı Yūsuf'um kesün sözün (s. 143)
- Bir uğurda kamusu söylediler /Yūsuf'ı kurd kapdı baba (s. 144)
- Eytđi siz yitürdünüz ol oğlanı /Pes kanı tonunda kurduñ nişanı (s. 149)
- Varun avolanı kurdı getirün baña /Yūsuf'ı yèdi-mi şoram ben aña (s. 150)
- Vardılar avlayu birin tutdılar /Kanı ağzı yöresine sürtdiler (s. 153)
- Boynı bağılu Ya 'küb'a getürdiler /Yūsuf'ı yèyen bu kurddur dèdiler (s. 154)
- Gerek-ise and içem kim yemedüm /Doğru eytdüm saña yalan demedüm (s. 160)
- Çünkü kondı bir sâ'at oturdılar /Hoca buyurđı ki hon getürdiler (s. 179)
- Yokarudan geldi ün şabr eylegil /Elli yıldan şonra gelgil isteg (s. 182)
- Kuyuda geldi Yūsuf'a Cebreîl /Kim selām vèrdi yā Yūsuf eyle bil (s. 189)
- Kuyudan çıkdı şanasın ay durur /Yüzini gören kişi ziy bay durur (s. 201)
- Muştuladılar Yūsuf'ı ol ere /Geldigörđi gitdi 'aklı ey yārā (s. 202)
- Gördiler kim kâfle konmuş kuyuya /Yügrüşüben yèteler ol araya (s. 205)
- Çünkü Yūsuf yüzini görđi bular /Dillerince Yūsuf'a söylediler (s. 209)
- Bunlar ol pül-ıla şatu eyledi /Ol kişi döndi Yūsuf'a söyledi (s. 220)
- Yazdılarbir kâğıda uşbu sözi /Saña şattuk 'ayb-ıla kulumuzı (s. 225)
- Böyle dèyüben bitiyè yazdılar /Her biri kardaşlığından bezdiler (s. 228)
- Vèrdilerbitiyi aldı eline /İmdi diler gide kendü eline (s. 229)
- Şatun aldı Yūsuf'ı eşit dede /Kulı-y-ıdı kim diler ala gide (s. 230)
- Kaçmasun dèyü Yūsuf'ı bağıladı /Göge yüzün tutdı Yūsuf ağladı (s. 231)
- Şöyle dèdi ağladı Yūsuf nebi /Ayrıuk ağlamadı hèç anuñ gibi (s. 233)
- Devèye bindürdileraldı gider /Anası kabrine uğrar gör n'èder (s. 235)

Vardı ol kul Yûsuf'un öpdî elin /Diledî andan ne ki şuçı varın (s. 250)

3.1.2.2. $\{-dI^4-y-dI^4\}$

$\{-dI^4\}$ biçimbirimi bitmişlik işaretlediğinden üzerine bitmemişlik işaretleyen biçimbirimleri almaz (Benzer, 2012, s. 150). Metinde $\{-dI^4-y-dI^4\}$ yapısı iki beyitte tespit edilmiştir.

Eyle kim görđi-y-idi eytdi düşün /Eytdiler n'etmek gerek bunun için (s. 41)

Ziy ki geldi bu arada bu haber /Güzgüye bakđı-y-ıdı Yûsuf meger (s. 191)

3.1.3. Sınır Sonrası Bakış İşaretleyicileri

3.1.3.1. $\{-mI^4ş\}$

$\{-mI^4ş\}$ biçimbirimi eylemin geçmişte gerçekleştiğini gösterir ve konuşma anında etkisini devam ettirir (Feyzioğlu, 2022, s. 51). Sınır Sonrası Bakış İşaretleyicilerinde eylem kritik sınır noktasını aşarak tamamlanmıştır.

Vurdılar anı götürmiş yere /Uşşı gitdi turdılar kamu yöre (s. 69)

Bize inanmaz-ısan baktonuna /Gör tonın nece bulaşmışkanına (s. 145)

Şüratın görür ana kalur /'aceb Ziy yaratmış der beni ol ferd Rab (s. 192)

Éledürler Yûsuf'ı hem odağa /Yûsuf'un kardaşları çıkmıştağa (s. 204)

Gördiler kim kâfle konmuş kuyuya /Yügrüşü ben yeteler ol araya (s. 205)

Eytdiler bir kulumuz vardı bizüm /Size gelmiş dinlerüz doğru sözüüm (s. 206)

Gizlemiş Yûsuf'ı çıkardılar/ Hürmetini sakınur korkar bular (s. 208)

Çün Yûsuf'ı yokladılar devede /Kaçmış ol kul dediler feryâd éde (s. 238)

İstediler dört yañadan tağılu /Ol oturmuş kabır üze zârîkîlu (s. 239)

Feryâd éder ol hoca bilün eger /Şuç kılmuş var durur bunda meger (s. 245)

3.1.3.2. $\{-mI^4ştI^4\}$

$\{-mI^4ş\}$ biçimbirimi, bitmişlik işaretlediğinden dolayı üzerine bitmemişlik işaretleyen biçimbirimleri almaz. Bu sebepten birleşik yapıda sadece $\{-mI^4ştI^4\}$ biçimi vardır, bu yapıdaki biçimbirimlerden $\{-mI^4ş\}$ bitmişlik görünüşünü $\{-dI^4\}$ ise geçmiş zamanı işaret etmektedir (Alan, 2020, s. 35-40).

Kâfirlerde bir kâfir adı Şeddâd /Kazmış-ıdı ol kuyuyu ibni 'Âd (s. 107)

Oğur-iken bilmış-ıdı ol meger /Yûsuf'un görkin Çalab ana öger (s. 110)

Bir kitâbda okmuşdum ben anı /Ârzûlardum görmege dün gün seni (s. 120)

Eydelüm kurt kapdı Yûsuf'ı ata /Biz tağılmışduğ geyige ok ata (s. 131)

4. Sonuç

Türkçenin zengin biçimbirimlerinin yalnızca zaman değil görünüş özellikleri de vardır. Bu çalışmada sadece bağımlı biçimbirim görünüş işaretleyicileri ele alınmıştır. İnceleme kapsamında dil bilgisi kitaplarında zaman eki olarak adlandırılan $\{-A/I^4r\}$, $\{-mAz\}$, $\{-A/I^4rdI^4\}$, $\{-dI^4\}$, $\{-dI^4-y-dI^4\}$, $\{-mI^4ş\}$ ve $\{-mI^4ştI^4\}$ bağımlı biçimbirimlerinin dil bilgisel zaman çizgisinde dizilişleri esnasında görünüş görevlerinde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin ilk dönem eserlerinden olan Yûsuf ve Zelîhâ adlı

eserde görünüş kategorisini işaretleyen bağımlı biçimbirimler tümcelerde gösterilmiştir. 250 beytin esas alınıp incelendiği tümcelerde bağımlı biçimbirim görünüş işaretleyicileri Johanson'a göre sınırlar arası bakış işaretleyicileri, sınıra bakış işaretleyicileri, sınır sonrası bakış işaretleyicileri olarak yapıca sınıflandırılmış tespit edilen bağımlı biçimbirim görünüş işaretleyicileri tablo hâlinde verilmiştir.

Tablo 1. Yûsuf ve Zelîhâ' da Görünüş İşaretleyicileri

Sınırlar arası bakış işaretleyicileri (Bağımlı Biçimbirim)				
Basit	-	55 Beyit	%46	%44
	$\{(A/I^4)r, \{mAz\}$			
Birleşik	$-\{(A/I^4)rdI^4\}$	10 Beyit		%63
Sınıra bakış işaretleyicileri (Bağımlı Biçimbirim)				
Basit	$-\{dI^4\}$	60 Beyit	%44	%48
Birleşik	$-\{dI^4-y-dI^4\}$	2 Beyit		%12
Sınır sonrası bakış işaretleyicileri (Bağımlı Biçimbirim)				
Basit	$-\{mI^4ş\}$	9 Beyit	%10	%8
Birleşik	$-\{mI^4ştI^4\}$	4 Beyit		%25

Yûsuf ve Zelîhâ' da incelenen toplam 250 beyte göre oluşturulan yukarıdaki tablo dikkate alındığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. İncelenen metinde en çok sınırlar arası bakış işaretleyicileri kullanılmıştır. İkinci sırada sınıra bakış işaretleyicileri gelmekte ve sınır sonrası bakış işaretleyicileri son sırada yer almaktadır. Ele alınan metin itibariyle sınırlar arası bakış ve sınıra bakış işaretleyicilerinin yakın oranda kullanıldığı görülmüştür. Bunda şairin üslubunun etkili olduğu söylenebilir.
2. Metinde basit yapıllı biçimbirimler $-\{(A/I^4)r, -\{mAz\}, -\{dI^4\}, -\{mI^4ş\}$ birleşik yapıllı biçimbirimlere $-\{(A/I^4)rdI^4, -\{dI^4-y-dI^4, -\{mI^4ştI^4\}$ göre daha çok kullanılmıştır. Bu anlamda basit yapılların çok kullanılmasının birkaç sebebi olabilir: Şairin okuyucusu için basit anlatım tarzını tercih etmesi olasıdır. Bundan başka şairin biçimsel özellikleri (vezin, kafiye, redif vs.) de bunda etkilidir.
3. Metinde birleşik yapılardan $-\{(A/I^4)rdI^4; -\{dI^4-y-dI^4\}$ ve $-\{mI^4ştI^4\}$ 'ya göre daha çok kullanılmıştır. $-\{(A/I^4)rdI^4\}$ biçimbirimi konuşma anından önce gerçekleşen olaylardaki sürekliliği göstermek için kullandığından metnin geçmişte devam eden olaylara daha çok atıf yaptığı söylenebilir. $-\{mI^4ştI^4\}$ biçimbirimi ise daha çok kronolojik olay dizisi ve öyküleyici anlatımlarda kullanıldığından $-\{dI^4-y-dI^4\}$ biçimbirimine göre kullanımı daha yaygındır.
4. Metinde basit yapılardan $-\{dI^4; -\{(A/I^4)r, -\{mAz\}, -\{mI^4ş\}$ biçimbirimlerine göre daha sık kullanılmıştır. Bu verilerden metnin daha çok öyküleyici anlatım tarzına dönük olduğu söylenebilir. Bundan başka $-\{dI^4\}$ biçimbiriminin $-\{mI^4ş\}$ biçimbirimine göre çok daha fazla kullanılmış olması, rivayet yapısının pek tercih edilmediğini göstermektedir.

Kaynakça

- Akerson, E. F. (2008). *Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual.
- Alan, N. (2020). *Bakış (Dilbilgisel Görünüş)*. (Erdoğan Boz Ed.). Türkçe Dil Bilgisel Ulamlar İçinde. (ss. 35-56). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aslan Demir, S. (2016). *Görünüş Kategorisi Türkmençe Örneği*. Ankara: Grafiker Yayınları.

- Aydemir, İ. A. (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bacanlı, E. (2009). *Kılınş Kategorisi ve Kılınşsal Belirleyici Olarak Yardımcı Fiiller*. Ankara: Asal Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Benzer, A. (2012). *Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik*. İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Dilâçar, A. (1974). Türk Fiilinde 'Kılınş'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 21, 159-171.
- Feyzioğlu, S. (2022). *Türkçede Görünüş: Figen Şakacı'nın Kesekli Tarla Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Gençer, Z. (2016). *Japonca ve Türkçede Görünüş (Aspekt)*. Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Güven, M. (2008). Görünüş Terimlerinin Türkçeleştirilmesi Üzerine Bazı Gözlem ve Öneriler. *Dilbilim Araştırmaları*, 19, 125-137.
- İlhan, R. Ş. (2021). *Nehcü'l-Ferâdis'te Görünüş Değeri*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Koncu, H. (2013). Yûsuf ve Züleyhâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 44, s. 40-41). İstanbul: TDV Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Koşumcu, S. (2023). Batı Grubu Ağızlarında Görünüş İşaretleyicileri. *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 32, 328-342.
- Taş, İ. (2010). *Şeyyad Hamza Yusuf ve Zeliha*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tavukçu, O. K. (2010). Şeyyad Hamza. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 39, 104-105.